

De schande van het spuitje

Sarah Vankersschaever

Redactrice van deze krant.

Zaterdag 22 augustus 2020 om 3.25 uur

In de woonzorgcentra voltrekt zich een nieuw drama. Bewoners geven het op. Hun verlies aan levenslust raakt ons allemaal: het versterkt de overtuiging van mensen dat ze nooit daar en zo willen sterven, schrijft Sarah Vankersschaever.

Ephameron

Velen willen oud worden, weinigen willen echt oud zijn. Ik heb het bij mijn eigen grootvader gezien: op zijn drieënnegentigste, thuis in zijn slapende boerderij, hoopte hij nog elke dag dat het leven hem jonger zou maken. De stukjes die hij jaarlijks moest opgeven, kreeg hij daardoor moeilijk geplaatst. ‘Oud zijn is raar’, zei hij dan. Meer woorden vond hij niet om ons de weg te wijzen naar een land van afscheid, slaap en wachten dat geen wachten wil zijn.

Hij had geluk met zijn familie naast de deur, want veel senioren kunnen niet thuis oud worden. Om verschillende redenen, maar meestal omdat ze onoverkomelijk veel hulp nodig hebben.

Woonzorgcentra zijn daardoor het eindstation geworden van de ongewilde ouderdom: vier op de vijf bewoners zijn zwaar zorgbehoevend en gemiddeld sterven mensen er binnen de twee jaar. Voor de meesten is het rusthuis – zacht uitgedrukt – geen plek van verlangen.

De coronamaatregelen zetten dat op scherp. De getuigenis van de 81-jarige Ria Smits vorig weekend in deze krant was in die zin ontluisterend ([DS 14 augustus](#)): ze ‘ontsnapte’ uit haar serviceflat toen die samen met het aanpalende woonzorgcentrum in lockdown ging. ‘Ik trilde van woede. Plots word je behandeld alsof je niet meer zelf kunt oordelen, je moet ondergaan.’ Ze bestelde verhuisdozen via bol.com en zocht een flat zonder service. ‘Alle tegenslag die me overkomt, kan ik relativeren, want ik ben vrij.’

‘Een proces van loslaten’

Het verhaal van Ria Smits, en nog veel anderen deze week, leidde tot een stroom aan lezersreacties: ‘Mijn moeder raakt verbitterd in het woonzorgcentrum, het is mensonterend’, ‘het is de hel voor mijn vader’, ‘mijn grootmoeder is mentaal gekraakt’. Soms diende zich ook een tegenstem aan, zoals die van een negentigjarige vrouw die ons vanuit het woonzorgcentrum mailde over de zonnige kant van haar room with a view. ‘Je stapt in een gemeenschap en ja, dat is een proces van loslaten. Maar idealiseer ook het alternatief niet: veel senioren zijn thuis eenzaam. Hier in het woonzorgcentrum heb ik

veel gesprekken, er is goede zorg, ruime behuizing ... En ik geniet ervan om mijn spullen uit te delen! Toch plezanter dan te moeten denken: als ik straks mijn kopke neerleg, zetten ze een container voor de deur.'

Iedereen die afhankelijk is geworden door een zorgnood, zou meer vrijheid moeten ervaren dan de keuze om wel of niet te eten, om wel of niet te leven

De realiteit van de ouderenzorg is genuanceerd en zoals in alle sectoren heb je goede en kwalijke voorbeelden. Maar wat de voorbije week opnieuw onmiskenbaar de kop opstak, is het publieke schrikbeeld van het woonzorgcentrum als goedbedoelde gevangenis. De getuigenissen versterken een steeds radicalere eensgezindheid onder nog-niet-bewoners: 'Nooit in mijn leven ga ik later naar een woonzorgcentrum. Dan liever een spuitje.' Het is de strijdlustige tegenhanger van wie op dit moment in het woonzorgcentrum stil stopt met eten.

De schade van het voorbije halfjaar bevindt zich dus niet alleen in de rusthuizen zelf. Iedereen die nadenkt over zijn of haar oude dag en zich niet herkent in een scenario van onderwerping en ingeslikte trots, ontbeert vandaag perspectief. Maar daarop anticiperen met 'het spuitje' – als dat ooit al mogelijk zou zijn – is daar eigenlijk gewoon een variant op. Je wijst dan wel de onderwerping af, maar niet het ondergaan.

Veilig thuis

De Britse auteur Deborah Levy schrijft in haar boek *De prijs van het bestaan* (2018) dat 'vrijheid nooit vrij is. Iedereen die geworsteld heeft om vrij te zijn, weet hoeveel het vergt'. Het vraagt moed om op je 81ste verhuisdozen te bestellen en een brug op te blazen. Het vraagt moed om de hand die jou voedt te bijten. En toch: iedere mens die op een bepaald punt in zijn of haar leven afhankelijk is geworden van een ander vanwege een zorgnood, zou meer vrijheid moeten ervaren dan louter de keuze om wel of niet te eten, om wel of niet te leven.

Dat lijkt abstract en dus bijkomstig in de praktische dienstverleningsplek die een woonzorgcentrum is. Maar dat onze ouderen het daar opgeven, is niet in de eerste plaats omdat ze de fysieke onvrijheid ondraaglijk vinden, wel omdat ze de mentale onvrijheid als uitzichtloos ervaren. Zo vertelde een dochter me het

relaas van haar vader: ‘Een intelligente man die uiteindelijk niet gestorven is aan covid-19, wel aan de lockdown van het woonzorgcentrum waarin hij verbleef. Hij leefde op van een goed gesprek, maar de coronamaatregelen maakten dat onmogelijk. Na een paar maanden heeft hij losgelaten.’

Deborah Levy, opnieuw: ‘Het leven is alleen maar het leven waard omdat we blijven hopen dat het beter zal worden en dat we allemaal veilig thuis zullen raken.’ Zelfs voor een 93-jarige man blijft dat de hoop wanneer hij ’s ochtends wakker wordt. Maar voor die vergevorderde verbeelding moet je vrij kunnen zijn in je hoofd, moet je niet iets maar iemand zijn, moet je gezien worden.

Checklists en logboeken

Het nieuws in juli dat de besparingsronde in woonzorgcentra gewoon doorgaat ([DS 31 juli](#)), zal niet alleen een impact hebben op de kwaliteit van de ouderenzorg. Het betekent ook en vooral dat onze ouderen nog meer gereduceerd worden tot checklists en logboeken. Dat er nog minder ruimte zal zijn voor de betrokkenheid die nodig is om mensen mens te laten zijn.

Dat brengt me bij de dood van mijn grootvader. We vertrouwden hem in juni vorig jaar twee weken toe aan een woonzorgcentrum, voor de duur van een reis. Hij kreeg na enkele dagen koorts, een longontsteking, een zuurstofmasker. Er is tweemaal in het logboek genoteerd dat iemand de familie moest opbellen. Dat hebben ze pas gedaan toen hij gestorven was. Geen afscheid. De man voor wie we zo liefdevol gezorgd hadden, stierf alleen. Een jaar later schrijft dat nog steeds.

Zijn en ons verhaal staan niet alleen. Er zijn veel mensen die een ouder, grootouder, kennis of geliefde hebben moeten afgeven op een manier die hen de rest van hun leven met spijt en vragen zal achtervolgen. Ook dat is een vorm van ondergaan die sommige woonzorgcentra op hun conto mogen schrijven.

Dat moet anders. Als mensen hun laatste jaren of die van hun geliefden in handen leggen van anderen, dan mag alleen het allerbeste goed genoeg zijn. Dan moeten we de mensen die voor hen zorgen alle middelen geven die daarvoor nodig zijn. Zodat ook zij geloven dat het nog elke dag beter wordt. Maar dat velen vandaag liever ‘een spuitje’ willen dan de oudste dag die wij hen als samenleving in het vooruitzicht stellen, dat is een misselijkmakende gedachte. Een schande.